

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XI. Affabilitatem insigne esse ciuium, & principum ornamentum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

hibebatur & anser diebus festis: Calendis autē Ianuariis, & hi-
laribus matris Deum, & ludis Apollinaribus, & Iouis epulo, &
Saturnaliibus, & huiusmodi festis diebus Fasianus: ita ut ali-
quando & duo ponerentur, additis gallinaceis duobus, leporem
quotidie habuit, venationem frequentem, sed eam cum amicis di-
uidebat, & his maxime quos sciebat per se non habere. Nec diui-
tibus quicquam talium munerum misit, sed ab his semper accepit.
Habuit quotidie milii sine pipe sextarios quatuor, cum pipe duo.

Prodigiosa
profusio.

§. 5. Aliorum immensa fuit prodigalitas, ut de An-
tonino Heliogabalo idē auctor portētoſa narrat. Hic
solido argento factos habuit lectos, & tricliniarios, & cubicu-
res. Comedit saepius ad imitationē Apicij calcanea camelorum,
& cristas viuis gallinaceis demptas, linguas pavonum, & lusi-
niarum: quod qui ederet, ab epilepsia tutus diceretur. Exhibuit &
palatinis ingentes dapes extis mullorum refertas, & cerebellis
phanicopterū, & perdicū ouis, & cerebellis turdorum, & capi-
tibus psittacorum & fasianorum & pavonū. Barbas sane mul-
torum tātas iubeat exhiberi, ut pro nasturtiis, apiastris, & fa-
celaribus, & fenogreco exhiberet plenis sabataris & discis: quod
p̄cipue stupendum est. Canes iecinoribus anserum pavit. Quid
huic monstro facies? cui tantum nocitura, imo tot
mala placere?

Prouincia-
rum censu
corpulenti
onerare lu-
xuriosum,
sed asinis
ornatum
illum adde-
re, barbarū.

§. 6. Nonnulli vestium precijs sese exhauserunt,
id quod in priuatis frequens est. Omnibus modis omnia
protulit avarissimi Tiberii heres Caius Caligula. Nul-
lum vestem, inquit Sueton. c. 3. his induit, Quadringenis in
punctum H. S. aleam ludit. Piscatus est rete aurato, purpura coc-
co, funibus nexis. Nunquam carrucis minus mille fecisse iter
traditur: soleis mularum argenteis, canisuiatis milionibus, ar-
millata & phalerata cum hamaxicorum turba atq; curſorū.
Quid ornamentorum abuisse credendum est, si asi-
norū non colla, sed vngulae argento suppingebantur?

Oceanus
ipsi, luxu-
riem hor-
ruit.

Iactabat ille: Aut frugi hominem esse oportere dicitans,
aut Caesarem. Quin & nummos non mediocri summa ē fasti-
gio basilicae solus per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit &
de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis,
magna thesaurum, & porticum, & tricliniorum laxitate,
magnaq; etiam vitium & pomiferarum arborum varietate,
quibus discumbens de die inter Choros ac Symphonias, litorea
Campania peragraret. Ego ne huic quidem infinitos
mundos sufficere posse arbitror; nam cupiditatis in-
finita nullus est fundus.

Parsimonia
parſimoniam imperium adepto tanquam sordis vitio data ef-
fasciis in-
grata.

Quid mirum est post tantum luxum: Frugalitatem
Galba in victu, uti refert Plutarchus & in sumptibus faciendis
parſimoniam imperium adepto tanquam sordis vitio data ef-
fasciis in-
grata.

Monstra
principi re-
leganda.

Plures olim omnia in mimos, & mōstra hominū,
inque parasitos effuderunt. Non minus Aurelianus
culpandus, quam eius, quem alebat Gurgēs, orco de-
mandandus. Victoris verba sunt. Sed miro modo mimis
delectabatur: vehementissime autem delectatus est Phagone,
qui vsq; eo multum comedit, ut vno die ante mensam eius aprū
integrū, centum panes, veruicem & porcellum comederet: bi-
beret autem infundibulo apposto plus orca.

Aedificatio-
nes sine do-
mo sunt.

§. 7. Nonnullorum substructiones omnes opes
exhauserunt. Quid mirum?
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites.
Roma incensa diripiendarum prouinciarum occa-
sionem audivo & egenti monstro dedit, dum pecunia
imperatrici vrbi conquiritur.

Quid ergo dandum, quando contrahenda manus
diligenter attendet princeps. Salsē & vrbane Alpho-
sus equiti prodigo, & importune, crebroq; polcenti
munera respondet. Me citius pauperem, quam te diuitem
efficerō. Verum de sumptuariis legibus, & economia, &
teritque minutim & per singula agendum est cum de
opibus tractabo.

§. 8. Hoc loco moneo, quaecunq; miseris egenti-
busq; conferuntur, non modo vitæ aeternæ, verū etiā
temporariæ promissionem continere. Quamobrē (in-
quit Daniel) c. 4. 24. rex consilium meum placeat tibi, &

peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericor-
diis pauperum: forsitan ignoscat delictis tuis. Et rex liberalis.
Beatus, inquit Psal. 40. 1. qui intelligit super egenum, & pau-
perem in die mala liberabit eum Dominus. Dominiū conferuet
eum: & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non
tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem illi fe-
ret super lectum doloris eius: Vniuersum stratum eius versasti
in infirmitate eius. Egrege Tiberius Sophiæ faminae a-
uara, & insidiatrici respondit: Nullo se modo obſtare com-
modis fisci, qui pauperes iuuaret, captiuos redimeret: quod in-
signi etiam miraculo diuina liberalitas thesauro Nar-
setis Eunuchi demonstrato ostendit. An. Christi 582.
ea res contigit, qua Deus tam illustri testimonio libe-
ralitatem in pauperes decorauit. Nec minorem be-
neficientiam experta est Rade Gundis & captiua Tu-
ringa vxor Clotarii, cum vase octo modiorum, ut hi-
storia nominat, vina in pauperes plena semper cup-
pa deprompsit, parem animo sanctissimæ reginæ Na-
materiam dare Deo placuit. Gualbertus cū ab hora ter-
tia ad nonam vsq; frumenta distribuisse, arcana vi
supplementa data sunt, ut multæ fruges horreum re-
plerēt. Magnus ut semper, ita in hac virtute maximus,
Flavius Constantinus anno 322. lata lege pauperes ex
horreis publicis ali præcepit. Quantum o Deus a pri-
scis carnificibus distabat illa tum anima, qui paupe-
res ad gladium, ad metalla, ad naumachias, ad bestias
coëmebāt: Eadem in Constante eius filio liberalitas,
qui Paulum, & Macarium per Africam cum eleemo-
synis dimisit, eaq; liberalitate, quod tot legibus ha-
ctenus tentatum frustra fuerat, Ecclesiā a Donatistis
oppressam erexit. Nunquam hominum liberalitate
vincitur, qui est diues in omnes Deus, nec vllum esse
arbitror cui nō fuerit, id quod benigno animo in
proximos erogauit, multo fenore repensū. S. Germanus,
quem admodum in eius vita recenset Constantius
presbyter, tres aureos mendicis dari iusserat, diacono-
nus, ut sunt ministrorum animi solliciti, duos expen-
derat, verum paulo post ducenti redditi sunt sancto
praefuli, trecentos futuros fuisse, ut in hac etiam vita
centuplum redderetur, nisi Diaconi auaritia vno re-
rento, centum perdidisset, oraculo significatum est.
Regni igitur firmamentum est cura pauperū: duplex
vero cura est; Prima, ne sint præda diuitum: altera ut
a Republica, princepsq; ditenent. Nobili ac vere Ro-
mano animo fuit Euphemianus S. Alexii parens, qui
si quando minus benignus in pauperes fuisset; Seue-
rus liberalitatis exactor, secum rationes ipse putabat,
ac prostratus in terram voce, & lacrymis clamabat:
Non sum dignus, qui ambulem in terra Dei mei.

Eleemosyna
principi est
medicina.

Cum libe-
ralitate hu-
mana Deu
certat.

Regia libe-
ralitas Co-
stantini.

Centuplum
Eleemosy-
nis reddi-
tur.

Delicia va-
na, aut illo-
cubrosa ad
pauperum
alimenta
vertantur.

CAPVT XI.

Affabilitatem inſigne eſſe ciuium, & princi-
pum ornamentum.

§. 1. AD iustitiæ virtutem S. Thomas 2. 2. q. 114. a.
1. affabilitatem refert, quam Graeci *εὐμεγέθυ-
ς* nominant, quo etiam comitatem, humanita-
tem, *εὐγενείαν*, & *φιανθρωπία*, quæ sunt eadem pe-
ne certe vicinissimæ virtutes. Affabilitas inter litigio-
sas cōtentiones, & adulationes medium tenet. Dictis
enim & factis ita societatem amicitiamque tempe-
rat, ut humanitate sua, decenter, & sine bono alios
delectet. Comitas, seu vrbalitas quam Graeci *εὐρεγ-
είαν* appellant, seu vrbatatem, seu morositatem tem-
perat, & nimiam remissionem, quæ scurrilitatem vo-
care solent, quo nomine etiam Apostolus *εὐεργε-
σίαν* damnat.

Iucunda
virtus affa-
bilitas.

damnat. Nihil enim difficilius quam in comitate, & vrbantate modum tenere. Humanitas ex more loquendi omnia illa complecti solet. S. Augustinus sermone 8. de verbis Apostoli humanum vocat, qui se hominem prebet, & precipue qui hominem hospitio excipit. Est vero *ὑποφάνεια* huc humanitas, beneuolentia quadam erga omnes homines communis, ex natura, & vi Societatis insita, quam qui exuerunt, vt Timon ille *μεισθῆναι* pro beluis habendi sunt. Eoq; magis, quo magis in vniuersum genus odia feralia extendunt. Nos vero nunc de humanitate quæ signis, verbis, factisq; ostenditur, in qua principem excellere oportet. Omne enim genus hominum fouent, & ab omnibus iniuriam propellant, etiam a vilibus, & mancipiis. Hæc etiã, vt monet Aristoteles, facit, vt animus noster, noxiarum dum torquentur ac lacerantur dolore, commoueatur, quamuis non miserescat: Hæc virtus si firmas in animo radices egerit, facile erga alios sese proderet; Virtutem vocauit, quia ita Aristoteles libello de virtutibus docet, simulationem humanitatis ad iniustitiã referens. Verum satis est mihi principem meum *φιλαδελφείῃ* esse, omnibus se benignum, comem, affabilem exhibere, seu virtus illa sit, seu virtutis ornementum. Humanitas (ait Seneca Epist. 88.) vetat superbum esse aduersus socios, vetat auarum: Verbis, rebus, affectibus comem se, faciliemque omnibus præstat. Nullum alienum malum putat. Bonum autem suum id maxime, quod alicui bonum futurum est, amat. Hic talis nequaquam *ἀνιστός*, & *ἐξοδιστός*, & *ἀπείριστος*. Inscitus, agrestis, aditu difficilis, vel suis, vel alienis videbitur.

Humanitas aut virtus, aut vicina virtuti.

Morosi amicos fugant.

Humanitas virtutis est conditura.

Humanitas auctoritati non est aduersa.

Cum grauitate comitas summa dos principis.

§. 2. Inter hos morosos pono, quos delicatum iracundiæ genus fouere Seneca arbitrat. Sunt vero *δωδεκαῖοι*, ideoq; necesse est, vt cum multa coram illis à multis agantur, pleraque vero displiceant, euadere eos, amaros, acerbos, stomachosos, rabiosos, clamorosos, difficiles, asperos. Nemo eiusmodi Senatorum in curia, neque principum in aula, cum inhumanus est, & vt Græci dicunt, *ἀπείριστος*, sibi persuaदेat, hominem se vllum amicum habere. Omnia ingrata sunt officia; si abest comitas, cuncta munera inhumanitate dantis venenatur. In summo imperio verborum acerbitas atrox est; Regum etiam ardua iuuentium mollia verba sunt.

§. 3. Vnum obijci solet, auctoritas ac maiestas: quam affabilitate, comitateq; in cõtemptum venire putant illi, qui ex principibus Timones, Stoicosque, & Schytas formare pulchrum arbitrantur. Non est auctoritas in asperitate, in morositate, sed odium. Quod omnes in principe oderunt, de quo inter se colloquuntur aduersum principem, nõ video, quam illi pariat auctoritatem. An tu habere eum auctoritatem existimas cui obijciatur: *Σοὶ δὲ τίς ἐσθλὸς ἀνὴρ* & *νόστιμος*; Odyf. κ.

Tibi vero in pectoribus mens est implacabilis. Cyclopi est ista maiestas; qui erat

Nec vultu facilis, nec dictu affabilis vlli: Ego eũ, qui hominibus præsidet, humanitatem exuere nunquam velim. Princeps sit verbis parcus, vultu seuerus, officiorum durus exactor. Sic reuerentur: Bonum factum, sed omnia illa suo loco multa suaui-tate condiantur, cognoscant principi benignitatem esse naturalem, seueritatem alienis vitiis extorqueri. Qui principi inhumano vtuntur id agunt, quod agyrææ, qui leones, vrsos, aut similes bestias feras ad lucra circūducunt spectaculis publicis. Primo enim nunquam nisi emolumento suo, quicquam agunt, nihil bono principis; quem non amant. Deinde nunquam se, suaque illi credunt, merito enim ingenium ferox suspectum habent. Inde sequitur vt alteri principi magis fideant. Humanitatis primus & precipuus est fructus, vt amicos sibi parent. Non desunt, qui

comiter loquentem principem malint, quam superbe donantem. Cælius à Cæsare consuli, quam inaurari malebat.

Dextera precipue capit indulgentia mentes:
Asperitas odium, seuque bella gerit.
Odium accipitrem, quia viuit semper in aruis:
Et pauidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis hirundo est,
Quasque colat turres, Chaonis ales habet.

Placida omnia amica, odiosa sunt aspera.

Non ignorauit illud is, qui summæ eloquentiæ, summam comitatem adiunxit Cicero, nunquã ad Consulatum, nisi comi, blandaque eloquentia venturus. Difficile dictum est, l. 2. off. quantopere conciliet animos hominum comitas, affabilitasq; sermonis. Et deinde exstant Epistolæ, & Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Cassandrum, & Antigoni ad Philippum, triũ regum prudentissimorum, quibus præcipiunt, vt oratione benigna, multitudinis animos ad beneuolentiam alliciant, militesq; blando sermone deliniant. Potentior hæc est etiam effusa largitione. Liberalitati inquit Val. l. 5. c. 1. quos aptiores comites, quam humanitatem & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur. Cumque nescias quam maxime probes, eius tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipso homine questum est.

Morosi stratis Catonis præturam negant, cõsulatũ pernegant populus Romanus.

Pergit deinde humanitatis aut potius humanæ liberalitatis exẽpla narrare. Inter cetera insigne quod Alexander, memor præceptorum Philippi patris patrauit. Alexander dum omnes gentes insatigabili cursu lustrat, quodam loco tempestate nuali oppressus, senio iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens, animaduertit. Factaq; non fortune, sed ætatis vtriusq; estimatione, descendit; & illis manibus, quibus opes Darij assuxerat, corpus frigore complicatum in suam sedem imposuit: Id ei salutare futurum dicens, quod apud Persas capitale exitisset, solium regum occupasse.

Humanitas ex ipso homine nomen habet, abesse itaq; ab homine non debet.

§. 4. Regis illius si cetera conũmilia fuissent, nec tot insidiæ circumsterissent, nec Babylonium ei venenum, fructum tot victoriarum abstulisset. Quid Q. Ælius Tubero? nonne facti inhumanitate repulsam ipse sibi, notamque attraxit? Valerius l. 7. c. 5. Quint. Ælius Tubero, à Q. Fabio Maximo, epulum populo nomine P. Africani patris sui dante, rogatus vt tridinium sterneret: le-ctulos Punicanos pellibus hædinis strauit: & pro argenteis vasis Sammæ exposuit. Cuius rei deformitate sic omnes offendit, vt cum alioqui vi regibus haberetur, comitisque Prætoris candidatus in campum L. Paulo auro, & P. Africano auunculo mixtus descendisset, repulsa inde notatus abierit. Nam vt primatim semper continentiam probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est: Quocirca non vnus conuiuij numerum, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens ciuitas; ruborem epuli suffragijs suis vindicauit.

Inurbanitas odio.

§. 5. Animo etiam reconde, quod Scipioni Nafica contigit. Itares narratur à Valerio. P. autem Scipio Nafica, rogata potentia clarissimum lumen, is qui consul Iugurtha bellum indixit, qui matrem Idæam, Phrygiæ sedibus, ad nostras aras, focosque migrantem sanctissimis manibus excepit: lit adilita-qui multas, & pestiferas seditiones auctoritatis suæ robore oppressit: quo principe senatus per aliquot annos gloriatus est: cum adilitatem curulem adolescens peteret, manumque cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset; ioci gratia interrogauit eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstantibus exceptum, ad populum manauit, caussamque repulsa Scipioni attulit. Omnes namque rustica tribus paupertatem sibi ab eo exprobatam iudicantes, iram suam, aduersus contumeliosam eius vrbantatem distinxerunt.

Locosa acerbitas Scipioni abstulit.

Aureum itaque est prudentissimi præsidis, & Antistitis Ambrosii præceptum libro secundo officior. cap. 7. Popularis, inquit, & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus.

Comitas
imperij cō-
ciliatrix
blanda, &
leui impen-
dio.

Ea si mansuetudine morum, ac facilitate animi, moderatione precepti, & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestaque adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in priuatis, sed etiam in ipsis regibus, quantum facilitas blande affabilitatis profuerit, aut superbia, verborumque obfuerit tumor, ut regna ipsa labefacteret, & potestatem solueret. Subjicit deinde bina illustria exempla. Primum est de Moysē. Quātas, inquit, Moyses à populo Dei illatas absorbebat contumelias, & cum Dominus insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, ut indignationi diuina plebem subduceret. Quam miti sermone post iniurias appellabat populum, solabatur in laboribus, delinibat oraculis, fouebat operibus, & cū Deo constanter loqueretur, homines tamen humili & grata appellatione affari solebat. Alterum est de rege Dauide. Quid eius irritator, sanctus David, electus ex omnibus ad plebem regendam, quam mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facili assatu. Ante regnum se pro omnibus offerebat, rex cum omnibus aequabat suam militiam, & pariebatur laborem: fortis in prælio, mansuetus in imperio, patiens in conuitio, ferre magis promptus, quam referre iniurias. Ideo tam charus erat omnibus, ut iuuenis ad regnum etiam inuitus peteretur, resistens cogeretur, senex ne prælio interesset à suis rogaretur, quod mallent omnes pro ipso periclitari, quam illum pro omnibus. Ita sibi gratis officii plebem obligauerat.

Humanos igitur beneuolentia, ope, periculis ipsis prosequuntur, in asperos illud iactant.

Αλλ' ἵτοι κόνον μὲν εἰσόμεν ἥκεν ἱσσην,

ἥκεν μέγας.

Sed illum (morosum) hominem sinamus siue eat, siue maneat.

Deus ad ca-
ritatem cō-
ciliandam
precepit af-
fabilitate.

Inhumanitatis enim in promptu pœna est, solitudo, & omnium, qui auxilio eorum nō egent, irrisio. Morosus odio suis, at alienis & odio & ludibrio est. Scripturæ etiam hic nobis præsto est auctoritas. Verbum dulce, (inquit Scriptura Eccl. 6. 5.) multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Et lingua Eucharis in bono homine abundat.

Alexandro
comitas sa-
luti fuit.

§. 6. Alterum igitur humanitatis bonum, est inimicorum reconciliatio. Bono consilio dictū est Robamo, 3. Reg. 12. 7. Si hodie obedieris populo huic, & seruieris, & petitionum eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi serui cunctis diebus. Sed ille asperitate eos à se abalienauit. Multo prudentius Romanus imperator tumultuantem militem cum nec vi, nec auctoritate compescere valeret: Quirites nominauit: qua humanitate obsequentes fecit. Alexander magnus sola humanitate, summum in quo verfabatur periculum discussit, collecti erant coniurati, nox illa sceleri constituta; verum cum egressus blandius cōiuratos, quos suæ tutelæ, & honoris causa excubias auxisse putabat, allocutus esset, vnum ea comitate, ut iudicium faceret, permouit. Augusto etiam è vultu serenitate elucens comitas salutem attulit. Ita Tranquillus.

Et Augusto
serenitas.

Vultu erat vel in sermone, vel tacitus adeo tranquillo serenog, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos; eo se inhibitu ac remollitu, quo minus (ut destinaret) in transitu Alpium per simulationem colloqui propius admissus, in precipitum propelleret.

§. 7. Fallor an ab ea humanitate inuariabili, maximis regibus serenitatis titulus hodie tribuitur? Tam enim est in vultu, quam verbis humanitas. Auctoritatem ergo & vultu serenitas præstabat, cui toruitas & centaurica scythropa fuisset exitio.

Regem ut
preciosior
purpura, sic
mitiora
verba de-
cent.

Benignitati animi, serenitati frontis iungantur verba lenia; Serica enim, ut virili prudentia regina dicebat, verba regibus vsurpanda sunt. Optime nos sapientissimus regum instituit: Ecclesiast. 18. 15. Fili in bonis non des querelam, & in omni dato, non des tristitiam verbi mali. Nonne ardorem refrigerabit eos, sic & verbum melius, quam datum.

§. 8. Ne vero miretur quispiam, intueatur eos qui tyrannidem occupare moluntur, plus enim blanditiis, quam donis efficiunt. Vide Absolonem, comiter omnes salutantem, causas adientem, amplexantem; atq; ita specie humanitatis animos illicentem, ut Dauidi liberatori, regi iustissimo, fortissimoque filium patricidam præponerent. Princeps, moneo, audacter in bonum Reipublicæ æmulare Absolonem: Humanitatis simulatione perdere parentem, fratresque parabat, populum vero tyrannide premere; tu vera humanitate, ita animos deuinctos, astrictosque tene, ne te aliena simulatio in periculum coniciat. Qua re magis cultissimam gentem, Belgas, quarū est præcipua dos, comitas, ab Hispano imperio abduxit Wilhelmus Nassouius, quam affabilitate, & humanitate, quam Hispanæ grauitati ad inuidiam opposuit? Imitare, quisquis regis populos, & vos præcipue vrbium senatores & patritii sanguinis. Magno exemplo maximi reges præierunt. Cæsar milites suos nomine pene singulos compellare didicerat. Nec vllus tam diu, tam constanter à milite suo imperator dilectus est. Antoninus Philosophus, ad euntibus dextram placide dabat, neminemque aditu prohibebat. Adrianus cum humilissimis etiam ciuibus iucundissime, & ciuillissime agebat. Sincerius id faciat princeps Christianus, cui dicitur: Congregationi pauperū affabilem te facito, Eccles. 4. 7. Nam sunt membra Christi, quos alloquitur, quos contemnit, eos Christus non dedignatur vocare fratres. Placere debet illis quibus imperat, si faciles, & fortes ad imperia esse cupit. Maxime vero, ut interrogatus Antalcidas respondit; is hominibus placet qui iucundissima loquitur.

Potentes
blanditiis
sunt.

Morosum
principem
facile hu-
manus pel-
lit.

Christianus
omni debe-
tur reue-
rentia.

§. 8. Quam vero hæc, de qua ago, virtus ad Rempublicam vel conseruandā, vel euertendam valeat, naturæ vox docet. Omnes enim, reges etiam, magnatesque cum in periculo sunt, ad humanitatem, comitatemque vertuntur. Cum anceps est præliorum discrimen, cum nutant animi, sola humanitate vtuntur: Si in summis igitur periculis affabilitas sustinere labantem Rempublicam potest, lapsum etiam erigere, quis eam sic posse seruari neget? Quid abieciū Pompeianis partibus post aciem Pharalicam, post necem Pompei à puero rege mandatam? Sed ramen crexit eam non donis; victus enim erat, & exul, Cato; sed humanitate militum animos demulcens, ac sibi deuinciens, dum preit, dum monstrat tolerare labores, non docet. Stat dum lixa bibit. Nec toto illo itinere cognosci potuit dux, an miles esset, nisi quod summa laborum, & periculorum primus capefceret.

Quantum
sit humani-
tatis peri-
cula ostendunt.

§. 9. Tria vero præcipue in comitate gubernantium cauenda sunt. Primo ne facilem aditum improbis præbeat, non est enim illa facilitas modesti principis, sed summæ potestatis prostitutio. Andronicus tibicinibus, & scortis semper aditum præbebat. Reges Chinensium cum solis Eunuchis, & concubinis versantur. Ea remissione, seu adulatione dissoluitur vita subditorum. Talem ergo, quales Valentinianus l. ii. Paulus Diaconus describit, principem quero. Fuisse eum ait solerti ingenio, vultu decentem, animo grauem, sermone cultissimum, quanquam esset in loquendo parcus; in puniendis sceleribus seuerum & vehementem; in negotiis industriū, in aduersitatibus tolerantem, sceleratis infestissimum, in cibo, potu, temperantem; virtute præstantibus & religiosis amicissimum, ut omnium iudicio moribus Aureliano Imperatori similissimus diceretur. Quid enim honoris ex principis facilitate sibi præstitum vir nobilis iudicabit, si infamibus, & Iudæis eandem patere semper animaduertat?

Improbis
facilem se
non præbeat
principi.

Profit igitur principis virtus omnibus, sed nō improbis, nisi ad emendationem. Necessarium enim est principem odio haberi à bonis, si eum malis amicum esse intelligant. Vtrumque diligenter cauit Alexander Seuerus,

Vile prin-
cipem facit,
malorum
conuersa-
tio.

CAPVT XII.

Pudicitiam magna cura in Republica esse oportere.

Prudentis-
sima comi-
tas Alexan-
dri Seueri.

Cauenda
in humani-
tatis signi-
ficacione
adulatio.

Humanitas
promitten-
di sine veri-
tate, impos-
sura est.

Promissis
principum
eludipeten-
tes turpe est.

Malepro-
mittit prin-
ceps, quod
ministri
negare pos-
sunt.

Talis prin-
ceps, est mi-
nistrorum
suorum pu-
pillus.

Seuerus, ut auctor est in eius vita Lampridius: Cum Septimius Arabinus famosus crimine furtorum, & sub Helio- gabalo iam liberatus, inter Senatores principem salutatum venisset, exclamauit, O numina, O Iupiter, O Di immortales, Arabinus non solum viuit, verum etiam in Senatu venit: fortassis etiam de me sperat: tam fatuum, tam stultum esse me iudicat. Salutabatur autem nomine, hoc est, Aue Alexander. Si quis caput flexisset, aut blandius aliquid dixisset, vti adulator vel abieciatur, si loci eius qualitas pateretur, vel ridebatur ingenti cachinno, si eius dignitas grauiori subiacere non posset iniuria. Salutus concessum obtulit omnibus Senatoribus: atque adeo nisi honestos, & bone fame homines ad salutationem non admisit.

§. 10. Alterum est, ne nimia facilitate adulationi sit propior, & vim imperii retundat. Nimia familiaritas, ne in patre quidem ferenda est: Tenenda est grauitas, tollenda ambitio: Elucet grauitas fastu incunda remoto, dixit bonus poeta, & senator optimus. Nec vanum, sed ex visu sumptum est prouerbum. Καλὸν φέρει καρπὸν ὁ ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἄριστος. Splendor, grauitasque morum pulcherrimos fructus ferunt. Dominorum nimis blandorum ipsa consuetudine metus apud seruos exoleuit: Illis tam noxium est non timere, quam durum domino crudeli obtemperare. Blandi comunione vilesunt.

§. 11. Tertium est, ne facilitate, & comitate fidem prostituat: Ne promittat, quae exolueri non cogitat. Pellime omnino Vespasianus famae, & si diuti vixisset, salutis, consuluit. Multa enim postulantibus, ipse promissis diues, omnia pollicebatur, causam rogatus, respondit: Non decere quengquam a Cesare tristem recedere. Speciosa vox magis, quam prudens, ideoque nec vera: imo nec vilis principi. Non sufficit nec frugalitas, nec ararium tot impendiis, tot erogationibus, quot multorum millium cupiditatibus poscuntur. Non igitur omnibus satisfacere potest: quocirca neque omnibus promittendum est. Cum enim principali voce promissum est, debere existimant, cum leui fronte illusos se animaduertunt, aut suspensos, grauius indignationem concipiunt, iniuriarumque affectos arbitrantur, si beneficium denegatum fuit. Et quamquam merito negatum sit, quod improbe postulatam fuit, postquam tamen promissum est, si non detur, fidem principis accusant. Postulatorum enim aequitatem, ante promissa examinari prudentiae fuit. Alioqui princeps aut temere promississe, aut fraudulentem iudicatur. Ita nec laetus ab illo recedit vllus, quantumuis enim aureos montes pollicetur, non tamen, cum toties fecerit, fidem facit. Quam vero turpe sit, post beneficia voluntatis blanda iudicia, post obligatam promissione fidem, adhuc de principis animo mandatur, interim vel ea est forma literarum, vel ratio mandati, ut ministri intelligant hominem spe inani duci, & verba accepisse. Qua quidem in re multa sunt delicta: Fides principis prostituitur, odium ingens illius, qui ludibrio exponitur, sine causa contrahitur. Auctoritas apud officiales vilescit: Nunquam enim fronti, nunquam verbis credunt, quibus tot in fraude inductos experti sunt. Tandem etiam se mendacissimae comitatus administratos esse indignantur: Et bene ominantur, non opibus, aut dignitatibus, sed verborum beneuolentia remunerandos esse. Hoc est a principe suo rideri. Sic ergo comitas principis honesta, grauis, fida. Hac, non ut Orpheus feras, non ut Amphion saxa, sed homines qua volent, sponte sequentes ducet. Et facillimo labore, vberitimos fructus colliget.

§. 1. DE prudentia principis, & vniuersae Reipublicae, iustitiaeque & connexis virtutibus dictum est, sequitur, ut de temperantia praecipua tradam: Quae praecipue versatur, in voluptatibus ratione moderandis: Eius partes praecipuae pudicitia, & sobrietas, annexae vero mansuetudo, & clementia: de quibus ordine dicendum est.

Castitatem, pudicitiamque coniungo, quamuis illa libidinem frenet, haec vero signa petulantiae per verecundiam tollat. Libidinem enim & Republica tollendam, & omnia incitamenta libidinis, omnino res ipsa docet. Insigne praecipuum est Agapeti, & feria ad principem suum admonitio. Βασιλεῦς σε κατ' ἀλθειας ἐείζομαι, ὡς βασιλεύειν, & κρατεῖν, πρὶ ἡδονῶν δυναμένον, & τὸν σέφανον τῆς σωφροσύνης ἀναδυσμένον. Ex vero imperatorem te definio, quippe regere, & in potestate continere voluptates valentem, & temperantiae diademate reuinctum.

§. 2. Ne quaso lector, siue aula te, & principium consiliorum cura tenet, siue inter aequales senatores sententiam dicis, ne quaso hanc partem disputationis, quasi ad Ecclesias, & monasteria duntaxat pertinentem praeterire velis. Reipublicae in primis interest, & principes, & priuatos caste, pudiceque viuere. Bellorum, actumultuum causa atque origo, euersiorumque regnorum occasio multiplex, sed frequentissime libido fuit. Seditiones ex iniustitia, ex metu, & contemptu. Τῆς δὲ ἀδυνάτου μάλας δι' ἑξέως, ait Arist. l. 5. polit. c. 10. Ex omni vero iniuriarum genere praecipue propter contumeliam. Earum autem quae sunt in reges aut tyrannos impressionum: aliae sunt in ipsorum principum corpus, & caput, aliae in principatum. Atque ea quidem, quae propter contumeliam sunt, ad corpus pertinent. Contumeliarum autem cum multa sint genera multaque partes, vnaquaque earum iram commouet. Iam vero eorum qui irascuntur, plerique fere omnes vilescente iniuria accepta gratia in alterum inuadunt, non praestantia. Exempli causa in Pistratidas imperus factus est, propterea quod Harmodius sororem probro & dedecore affecterant & Harmodius stuprum inferre conati erant. Nam Harmodius propter sororem, Aristogiton propter Harmodium in eos impetum fecerunt. Insidiati sunt etiam Perandro Ambra- cie tyranno, propterea quod inter compotandum, cum vna esset puer, quem ille in deliciis habebat, quasiuisset ab eo, essetne iam ex se praeagnans? Iam Philippo a Pausania idcirco vis allata est, quia cum impune contumelia & dedecore affectum esse ab Atalopassus esset: & Amynta qui cognomento paruos dictus est, a Derda, quia se in eius aetate puerilem gloriose iactauisset. & Eunuchus ab Euagora Cyprio. Nam propterea quod vxor illius sibi ab illius filio adempta esset, eum interfecit, tanquam contumelia accepta. Multae etiam impressiones factae sunt in quosdam principes monarchas, propterea quod alicui pudicitiam, corpore eius constuprato, eripuissent: verbi gratia, a Crataeo in Archelaum. Semper enim grauius & moleste ferebat, illum se cum stupri causa commiseri. Itaque quamuis longe minor esset hic pretectus, leuiorque haec causa: fuit tamen satis idonea, & iusta, quod nullam sibi ex filiabus in matrimonium dedisset, cui daturum se promississet: sed maiorem natu quidem, bello, quod cum Sirra & Arabao gerebat, implicatus, Elimeae regi despondit, minorem vero Amyntae filio, existimans fore hoc pacto, ut ille praesertim ex Cleopatra natus minime a se discederet. Sed alienationis origo & principium fuit, quod grauius tulisset, se eius libidini ad res venereas esse obsecutum. Vna cum eo illum adortus est etiam Helanocrates Larissaeus propter eandem causam. Vbi enim se ab illo, cui suae aetatis forem vtendum fruendumque dederat, ab exilio non renouari vidit, cum praesertim ille se id faciendum

Magna vi-
res sunt
quibus ob-
statur cupi-
ditatibus.

Capilli or-
namentum
est diade-
ma, princi-
pis castitas.

Castia pudi-
citiā ser-
uat Respu-
blica.

Plurima
regna libi-
dines euer-
terunt.

Libido cum
habet ad-
iunctā con-
tumeliam,
irae non nisi
mortalis pro-
creat.